

04 ינואר 2024

כ"ג טבת תשפ"ד

הכרעת הדין בעניינו של [...] – ת.ז. [...]

שופטים: פרופ"א יהודה פינצ'ובר (אב בית הדין), פרופ"א ישי ויסמן, גב' לוטם ערבה.

יועצת משפטית לבית הדין: עו"ד ליאורה ארזי בן-חיים.

תובעת: פרופ"ח יסכה גולדפלד, יועץ משפטי עו"ד שחר הופמן.

נקבל: מר [...], מיוצג ע"י עו"ד עדי מנסור ועו"ד לובנה תומא (נוכח: מר אסמאעיל סרסור, מתמחה).

- בתאריך 31.10.2023 הגישה התובעת המשמעטית של הטכניון קובלנה נגד הסטודנט [...], ת.ז. [...]. (להלן: "הסטודנט"), בה יוחסו לו המעשים הבאים:
הנקבל הוא סטודנט בפקולטה [...]. בתאריך 7.10.2023 מחבלי חמאס פרצו ליישובי עוטף עזה, ביצעו מעשי טרור רצחניים ונפשעים, והחלה מלחמת "חרבות ברזל". באותו היום, בסביבות השעה 14:00, הסטודנט "העלה סטורי לרשת החברתית אינסטגרם עם חלק מפסוק הקוראן (סורת הוד (11:18)), שתרגומו "שעתם תבוא עם עלות השמש. האין הבוקר קרוב?" (תרגום חופשי). זהו טקסט מהקוראן שנאמר על אנשי לוט [צ.ל. סדום] שמועד מותם והכחדתם קרוב. ארגון הטרור חמאס ומנהיגיו עושים בו שימוש ברשתות החברתיות בהקשר של מעשי טרור ותקיפה כנגד ישראל ואזרחיה, ובאופן ספציפי במיוחד בהקשר של אירועי יום 7.10.2023. פרסום הפסוק בהקשר אירועים אלו הוא תמיכה בלתי מסויגת במעשי הטרור של החמאס כמו גם שמחה לאיד" (לשון הקובלנה).
- התביעה האשימה את הסטודנט בעבירות משמעת לפי הסעיפים שלהלן בתקנון המשמעת:
4.5 "פגע או גרם ביודעין לפגיעה בדרך כלשהי בכבוד הטכניון, או בכבודו או בשמו הטוב של איש הטכניון או אורח הטכניון במעמד כאנשי הטכניון או אורחיו".
4.19 "התנהג בצורה שאינה הולמת סטודנט בטכניון במעשה שנעשה בזיקה לטכניון או בזיקה להיותו סטודנט בטכניון".
- בד בבד עם הגשת הקובלנה, הגישה התביעה "בקשה לצו ביניים להשעיה זמנית מהלימודים והרחקה מקמפוס הטכניון" (להלן: "הבקשה לצו ביניים"). לבקשה צורפה גם חוות דעת מומחה מטעם התביעה, פרופ' עוזי רבי, ביחס לפרסום.
- בתאריך 2.11.2023 הגישה ההגנה את תגובתה לבקשה לצו ביניים, וכן שלחה, על פי בקשת בית הדין, את הסטורי המקורי שפרסם הסטודנט בחשבון האינסטגרם שלו, בתאריך 7.10.2023 בשעה 13:48 (לעיל ולהלן: "הפרסום").
- לאחר עיון בפרסום, בבקשה לצו ביניים, בחוות דעת מומחה התביעה ובתגובת ההגנה, החלטנו פה אחד, בתאריך 4.11.2023, להוציא צו ביניים נגד הסטודנט, והורינו "על השעייתו הזמנית של הסטודנט מלימודים בטכניון, והרחקתו הזמנית מקמפוס הטכניון, לרבות ממעונות הסטודנטים, וזאת החל ממועד פרסום החלטה זו ועד למועד הכרעת הדין..." (לשון צו הביניים, סעיף 37).
- בתאריך 20.11.2023 התקיים הדין המשמעתי בנוכחות הצדדים ובאי כוחם.

7. נדון ראשית בשלוש **הטענות המקדמיות** שהועלו על ידי ההגנה: (א) הפרסום אינו בקשר עם לימודי הסטודנט בטכניון, ולכן לטכניון אין סמכות לדון בנושא, בהתאם לסעיף 17 לחוק זכויות הסטודנט (ב) אין בתקנון המשמעת הסמכה ספציפית לדון בעבירות ביטוי, ולא ניתן לדון בהן מכוח סעיפי סל (ג) אכיפה בררנית.

א. חוסר סמכות

8. **ההגנה** טענה כי הגשת הקובלנה מנוגדת לחוק זכויות הסטודנט התשס"ז-2007 (להלן: "החוק"). סעיף 17 לחוק, קובע כדלקמן (ההדגשות הוספו):

"מוסד יקבע ויפרסם, בכפוף להוראות חוק זה, כללי התנהגות המתייחסים להתנהגות מועמדים וסטודנטים **בקשר עם לימודיהם במוסד**, לרבות בזמן הלימודים ובתחומי המוסד, ובכלל זה במעונות הסטודנטים, ובהם תקנון משמעת והעונשים הצפויים בשל הפרת הכללים הקבועים בו..."

ההגנה הפנתה לפרוטוקול מס' 195 מיישיבת ועדת החינוך, התרבות והספורט, מתאריך 15.5.2007, בעמ' 24 (להלן: "דברי ההסבר לתיקון לחוק", ההדגשה הוספה):

"ישראל גלעד: הסמכות המשמעטית מוגבלת רק למה שנעשה בתחומי המוסד. יש עבירות שיש להן זיקה ברורה והדוקה ללימודים, שנעשות מחוץ לתחומי המוסד. מציע לומר: התנהגות הסטודנטים בקשר או בזיקה ללימודים.

...

בילי שפירא: ... זה צריך להיות בזיקה ללימודים באשר הם.

ישראל גלעד: התנהגות בקשר ללימודים. נניח שתלמיד מעתיק עבודה ושולח אותה במייל לביתו של המורה. במקרה כזה הסעיף לא יחול, וזה לא בסדר. צריך לומר: בקשר עם זיקה ללימודים. מירב ישראל: זה צריך להיות בנוסף.

ישראל גלעד: צריך לומר: כללי התנהגות המתייחסים להתנהגות הסטודנטים בקשר עם לימודיהם. עדנה הראל: לרבות בזמן הלימודים ובתחומי המוסד.

ישראל גלעד: זה גם החלק המצמצם. זה אומר שאי אפשר להעמיד אותם לדין על התנהגויות שאינן קשורות ללימודים."

לטענת ההגנה הפרסום של הסטודנט אינו בקשר עם לימודיו בטכניון, ולכן לא ניתן להעמיד אותו לדין משמעתי בגינו. צריכה להיות זיקה משמעותית ומפורשת ללימודים עצמם, לא די בזיקה רופפת ועמומה.

9. לשיטת ההגנה, הפרסום נעשה מהחשבון האישי של הסטודנט, על דעת עצמו, בהיותו אינדיבידואל בעל אוטונומיה. לא כל מעשה של הנקבל כאדם פרטי מקים לו אוטומטית אחריות כסטודנט בטכניון. עצם זה שהוא כתב/ הזדהה במקום מסוים כסטודנט בטכניון, לא מקיים את דרישת הקשר המשמעוטי בין הפרסום ללימודים. הפרסום לא קושר בין הסטודנט לטכניון, מדובר בפרסום אשר מנותק כל הקשר ללימודים. הוא לא פורסם בקבוצות של הטכניון ברשתות החברתיות, לא נתלה על גבי קיר בקמפוס, לא פנה לטכניון בהיותו מוסד/ לעובדים בטכניון/ לסטודנטים בטכניון/ לאדם ספציפי שנמצא בטכניון. הוא אף לא פורסם כחלק מפוסט בו הסטודנט מצהיר על עצמו שהוא סטודנט בטכניון.

10. **התביעה** הציגה צילום מסך של פוסט המופיע בחשבון האינסטגרם של הסטודנט. הפוסט מתאריך 15.8.2023, של סטודיו [...] , אשר תיגו את הסטודנט. בפוסט מופיעה תמונה של הסטודנט ומתחתיה כתוב בערבית, בין היתר (תרגום חופשי): "**הכירו את המדריך הראשי**, [...] , [...] , [...] , **הוא סטודנט לתואר ראשון** [...]" .
11. התביעה הבהירה כי הפרסום מושא הקובלנה הועלה בחשבון של הסטודנט המונה 2,103 עוקבים, באופן פתוח לעין כל, באותה פלטפורמה בה הוא מזהה את עצמו כסטודנט בטכניון. לשיטת התביעה, הזיהוי של הסטודנט עם המוסד – הוא חלק מלימודיו במוסד, ועונה לדרישת המינוח בסעיף 17 "בקשר עם לימודיהם במוסד". הקשר ללימודים והזיקה לטכניון נובעים מכך שהנקבל הוא סטודנט בטכניון, אשר הזדהה ככזה באותה פלטפורמה בה בוצע הפרסום מושא הקובלנה, קהל חבריו באינסטגרם הם סטודנטים בטכניון, ומי שהביאה את המעשה לידיעת גורמי המשמעת היא סטודנטית מהפקולטה של הנקבל. לפיכך, לא ניתן לנתק את האירוע מהטכניון.
12. התביעה הפנתה לדוגמאות מהפסיקה, בהן עובדי מדינה נענשו בגין התבטאויות, הגם שאלו נעשו מחוץ למקום העבודה, וההתבטאות לא עסקה בעבודתם ולא הייתה קשורה לעבודה, ואף שהאדם לא הזדהה כעובד (למשל, עובדת שהושעתה מעבודתה לאחר שנשאה שלט בהפגנת מחאה נגד פעולת צה"ל והתבטאה בשידור כי "העם הציוני שוחט את האחים שלנו בעזה". זאת, על אף שטענה שלא ידעה מה היה כתוב בשלט. במקרה אחר עובדת נענשה לאחר שפרסמה דברים בדף הפייסבוק הפרטי שלה, הגם שהפרסום לא היה קשור לעבודתה ונעשה בחשבונה הפרטי, והיא לא הזדהה כעובדת במקום העבודה).¹
13. זאת ועוד, התביעה טענה כי מטרתו של תקנון המשמעת היא להסדיר את סטנדרט ההתנהגות המקובל בין המוסד לבין הסטודנטים שלו. תקנון המשמעת אינו תקנון טכני שמתייחס רק ללימודים, הוא רחב יותר. סטנדרט ההתנהגות חורג מהמסגרת הצרה של הלימודים. התכניון רשאי להגדיר, לדוגמא, שאנשים שעשו עבירות פליליות אינם רצויים אצלו, גם אם זיהו אותם כאנשים פרטיים, וגם אם העבירות הפליליות שלהם הן לא בקשר עם לימודיהם במוסד. כך גם לעניין הסתה לטרור. זהו חוסר אחריות לחשוב שמוסד כמו התכניון מתייחס רק לנושא הלימודי במובן הצר של המילה. התכניון מתייחס ומכווין לסטנדרט ההתנהגות של האדם (והמהנדס.ת) שיוצא ממנו. סעיף 17 לחוק זכויות הסטודנט לא נוגס בעמדה זו. הוא מגדיר שכללי ההתנהגות ייקבעו על ידי המוסד ויפורסמו בתקנות, וכך נעשה בטכניון. סעיף 17 אינו מגביל את המוסדות כיצד לנסח את תקנוני המשמעת שלהם, ומהו הסטנדרט המשמעתי שעליהם לקבוע לעצמם. זהו חלק מהחופש האקדמי של כל מוסד. הסטנדרט שמציב המוסד נוגע גם לרמה האקדמית וגם לרמת ההתנהגות המצופה הסטודנטים. סטנדרט זה שונה בין מוסד למוסד, ואף שונה באותו מוסד לאורך תקופות שונות. למשל, בטכניון היו בעבר תקופות שבהן עבירות של חוסר יושרה אקדמית זכו לסטנדרט ענישה פחות מחמיר, והיום המדיניות יותר נוקשה. השוני בסטנדרט בין המוסדות מתבטא גם בתקנון המשמעת וגם בתקנונים אחרים. למשל, בנושא מניעת הטרדה מינית, התכניון החליט באופן מודע להרחיב את היקף העבירות שהוא רואה לנכון להתייחס אליהן, גם מעבר למינימום הקבוע בחוק. כמו כן, בטכניון, בניגוד למוסדות אחרים, נידונו תלונות על אירועים שקרו בין סטודנטים. ות בנסיבות חברתיות מחוץ לכותלי התכניון, שלא במסגרת פעילות טכניונית. כך גם לעניין התייחסות

¹ בהתאמה: בר"ע (ארצי) 647/08 חוסיין נ' מדינת ישראל – נציב שירות המדינה (פורסם בנבו, 8.2.2009); סע"ש (אזורי נצ') 34763-02-16 ח'טיב נ' המוסד לביטוח לאומי (פורסם בנבו, 24.11.2021).

והעמדה לדין משמעתי בגין מקרים של התנהגות לא הולמת – קיימים בטכניון תקדימים, הן לגבי התנהגות שעולה לרף הפלילי, וגם כזו שלא.

הכרעה:

14. לעמדתנו, לטכניון יש סמכות משמעטית במקרה דנן.
15. בעמוד האינסטגרם של סטודיו טקטורה (מקום עבודתו של הסטודנט), המונה 3,670 עוקבים, הנקבל מזוהה כסטודנט בטכניון. הנקבל העלה את הפוסט של הסטודיו כך שכל 2,103 עוקביו יוכלו לראות אותו, באותה פלטפורמה בה העלה את הפרסום מושא הקובלנה. אין מחלוקת כי חלק מעוקביו של הסטודנט הם סטודנטים. ות בטכניון. גם העובדה כי מי שפנתה לגורמי האכיפה בטכניון (ולא למשטרה) היא סטודנטית מהפקולטה של הסטודנט, מחזקת את הזיקה.
16. זאת ועוד, מעדותו של הסטודנט ניתן ללמוד כי הוא מזדהה במקום עבודתו כסטודנט בטכניון, ומזוהה באופן מובהק עם המוסד: הסטודנט סיפר שהוא עובד במכונה לסטודנטים ערבים מכל רחבי הארץ, שנותנת להם כלים להיכנס למוסדות שמלמדים אדריכלות. לדבריו, 95% מהסטודנטים הערבים לאדריכלות בטכניון בשלוש השנים האחרונות נכנסו דרך מכינה זו. **"זה אומר שאני מכין אנשים ללימוד בטכניון, ללימוד של האדריכלות שזה המקצוע שלי, ואני גם כן מה שלוקח מהטכניון, אני גם כן שם בידיים של התלמידים, שגם כן יכנסו לטכניון וגם כן ימשיכו בזה"** (עמ' 69 לפרוטוקול, ההדגשה הוספה).
- סניגורית:** ולמה אתה מעודד אותם להיכנס לטכניון? למה לא לבצאלא?
- סטודנט:** "כי אני העדפתי את הטכניון מקודם והשנתיים האחרונות היו לי בטכניון, וזה המקום שאני למדתי בו ואני גם כן הייתי גאה ללמד בו, אבל עכשיו זה".
17. בעע"מ 7659/22 רובינשטיין נ' קוניק, ראש עיריית גבעתיים ואח' (21.12.2023) נקבע, כי חשבון טוויטר פרטי (של ראש עירייה) שיש לו מאפיינים ציבוריים, עשוי להיחשב דה פקטו כחשבון ציבורי. מאפיינים ציבוריים, חזותיים ו/או מהותיים, יוצרים זהות בין דמותו הפרטית לדמותו הציבורית. בהתאמה לענייננו, כשאדם מזדהה ברשת חברתית כסטודנט במוסד (למשל באמצעות פוסט/סטורי, או השמת סמל המוסד ב-bio), הדבר מייצר זהות, או לכל הפחות זיקה, בין דמותו "הפרטית" לדמותו כסטודנט.
18. תקנון משמעת סטודנטים של הטכניון נפתח כדלקמן (ההדגשה הוספה):
- "הלימודים בטכניון מבוססים על אמון בין המוסד לבין הלומדים בו. הסטודנטים מחויבים ליושרה אקדמית ולהתנהגות ההולמת את כבוד הטכניון, הסטודנטים, העובדים וחברי-הסגל האקדמי. מטרת תקנון זה היא להסדיר את הטיפול באותם מקרים החורגים מכללים אלה".
- מובן מכך, כי התקנון מסדיר לא רק יושרה אקדמית, אלא סטנדרט התנהגות רחב הרבה יותר מעניינים אקדמיים גרידא. גם בחזון הטכניון לבוגריו, עוגנו קוד ההתנהגות והערכים המצופים – הרבה מעבר ליושרה אקדמית (ההדגשה הוספה):

"...להיות מסוגלים לקבל החלטות ולנווט את הספינה מתוך הבנת המורכבות, היכולת לשקול ערכים מתנגשים, מתוך הבנת ההקשר החברתי-תרבותי-כלכלי הרחב, ומתוך יושרה פנימית, מקצוענות ותחושת מחויבות לקהילה. הם צריכים להיות מסוגלים ליזום, ליצור, להוביל מהלכים,

ולמות סוכני שינוי במקום הם פועלים. מעבר לכך, אנו רואים בחינוך כזה חלק מהאחריות החברתית והמשימה הציבורית של הטכניון.

הנה כי כן, הטכניון לא רואה בלימודים רק עניין אקדמי, אלא חינוך במובן הרחב ביותר של המילה. אין לפרש את המונח בחוק "בקשר עם הלימודים" כמתייחס, לדוגמה, אך ורק להעסקה בבחינה. הוא מתייחס גם להתנהלות הכללית של הסטודנט במרחב הלימודי, לרבות התנהלות בכיתה, מרקם היחסים בין המורים לתלמידים ובין התלמידים לבין עצמם, התנהלות במרחב הציבורי הטכניוני, שגרת החיים האקדמית והחברתית. הוא מתייחס להלך הרוח בטכניון ולמהלכם התקין והסדיר של הלימודים והחיים הטכניוניים. הלימודים הם גם היכולת ללמוד, והיכולת לקיים מרחב המאפשר למידה ומחקר לכלל הסטודנטים.

19. דברי ההסבר לתיקון לחוק זכויות הסטודנט, אליהם הפנתה ההגנה, מלמדים כי התיקון לחוק נועד להרחיב את תחולת החוק מעבר לתחולה גיאוגרפית, גם לתחולה מהותית. קרי, עניינים הקשורים ללימודים, גם אם הם מתרחשים מחוץ לגבולות המוסד.

20. בעש"מ 5246/99 אהרוני נ' נציבות שירות המדינה, נו (1) 489, 481 (1999) (להלן: "פרשת אהרוני") הואשם עובד מדינה בהתנהגות שאינה הולמת, בגין כך שהקליט בסתר דיון. נקבע שם, כי די בכך שהתנהגות תשבש את היחסים בין העובדים ותפגע בתפקוד הארגון, כדי לקבוע שהיא אינה הולמת:

"התנהגות כזאת ... עלולה לזרוע חוסר אמון בין העובדים לבין עצמם, לשבש את היחסים ... עצם השיבוש ביחסים ובתפקוד די בו כדי לקבוע שהתנהגות כזאת היא התנהגות שאינה הולמת ..."

בהשאלה לעניינו, לעמדתנו, די בכך שהתנהגותו של הסטודנט משבשת את היחסים בין הסטודנטים, פוגעת במרקם היחסים בקמפוס, פוגעת בסביבת הלימודים ובמרחב הטכניוני שנועד לאפשר לכלל הסטודנטים ללמוד ולחקור – כדי לקבוע שמדובר בהתנהגות שאינה הולמת, שהינה בזיקה ללימודיו בטכניון.

21. הסטודנט מואשם בכך שבמעשה הפרסום תמך במעשי הטרור של החמאס. ארגון הטרור חמאס מייחל ופועל להשמדת מדינת ישראל ומוסדותיה, ובכלל זאת גם הטכניון. כאשר סטודנט לכאורה מזדהה, או תומך בארגון טרור, ומפרסם זאת ברבים בעזרת אותה פלטפורמה בה הוא מזוהה כסטודנט של הטכניון – לא ניתן לומר כי אין זיקה לטכניון, או להיותו סטודנט בטכניון, או למערכת היחסים בין הסטודנטים.

ב. לא ניתן להעניש על ביטויים מכוח סעיפי סל בתקנון המשמעת

22. **ההגנה** טענה כי הגשת הקובלנה מנוגדת לתקנון, שכן לא ניתן להעניש על ביטויים מכוח סעיפי סל. שעה שאין הסמכה ספציפית, לא ניתן להעניש סטודנט על עבירה שאינה קיימת בתקנון. נדרשת הסמכה מפורשת כדי להגביל ביטויים ולהעניש בגינם. למשל בחוק העונשין ובחוק מאבק בטרור יש סעיפים ספציפיים המגדירים זאת. הן סעיף 4.5 והן סעיף 4.19 הם סעיפי סל, וצריך להיות קשר ברור בין העבירה או ההגבלה בתקנון לבין ההתנהגות או ההתבטאות של הסטודנט. כלומר, צריכה להיות עבירה ספציפית בתקנון שמתייחסת להתבטאויות ומגדירה מהי התבטאות אסורה, וזאת בהתאם לכלל שאין עונשים אלא אם מזהירים. בתקנון אין עבירה העוסקת בפרסום דברי אהדה או הסתה לטרור, ואף אין התייחסות ספציפית המגבילה התבטאויות ברשתות החברתיות, או בכל מקום אחר שאינו קשור לטכניון.

23. מעמדה של הזכות לחופש הביטוי הוא גבוה. גבולות חופש הביטוי הוגדרו בדין הפלילי, תוך הצבת מבחנים נוקשים מאד, של "וודאות קרובה" ו"אפשרות ממשית". האינטרס הכללי בשמירה על חופש הביטוי הוא ברור. עצם זה שאדם נפגע מביטוי מסוים לא מקים סמכות משמעטית. ההגנה על חופש הביטוי היא לא מפני ביטויים קלים, אלא במיוחד בגין ביטויים שפוגעים באחרים.

24. קביעות משפטיות אלה (בחינת הביטוי הרלוונטי באותם מבחנים נוקשים) הן מהותיות, ומצריכות מומחיות מיוחדת שאין לשופטי בית הדין המשמעתי. הפנתה ההגנה בעניין זה למאמר דעה של פרופ' ברק מדינה ואח' "סמכויות המוסדות להשכלה גבוהה בישראל להגביל את חופש הביטוי של סטודנטים" (פורסם בתאריך 7.11.2023).

25. **התביעה** טענה כי סעיפי סל כגון "התנהגות שאינה הולמת" הוכרו ע"י הפסיקה, והפנתה לעניין זה ליבד"ץ 256/96 רס"ן **ביבאס נ' התובע הצבאי הראשי** (פורסם בבנו, 28.8.1997), עמ' 24-26 (ההדגשות הוספו):

"התנהגות שאינה הולמת היא עבירה בלתי מוגדרת, שגבולותיה רחבים ונקבעים על-ידי ערכאות השיפוט – בהתאם להשקפות הערכיות של הארגון אליו משתייך העובד או בעל המקצוע:

"מטרתן של אמות מידה מקיפות אלה – התנהגות שאינה הולמת... לשקף את התפיסות הבסיסיות המונחות ביסוד השירות הציבורי. מושגי שסתום' אלה מבטאים את הערכים והעקרונות אשר שוררים בשירות הציבורי... הנורמה בדבר 'התנהגות שאינה הולמת' מהווה מושג רחב ביותר ומטבעו שהוא עשוי להשתרע על פני שטח כמעט בלתי מוגבל (עמ"מ 1/55, פלוני נ' יו"ר וחברי המועצה המשפטית, פ"ד ט' 1806, 1811, מ"מ הנשיא, השופט חשין). עם זאת, 'התנהגות שאינה הולמת' אינו מושג חסר תוכן. הוא מפנה אל הערכים, העקרונות והאינטרסים המעצבים את השירות הציבורי מעת לעת... מתן תוכן לאמות המידה הכלליות הוא תפקידו של בית המשפט (הציבורי והפרטי). כך היא פועלת בתחומי הדין העונשי. זהו גם תפקידה בתחום דיני המשמעתי".

(בג"צ 7074/93, סויסא נ' היועמ"ש לממשלה ואח', פ"ד מח (2), 749, דברי השופט ברק, בעמ' 779).

בשל היות העבירה מושפעת מהערכים ומהעקרונות של השיטה המשפטית ומהארגון, שאליו משתייך העובד או בעל המקצוע, אין ניתן להגדיר בהגדרה נוקשה וממצה את גבולות העבירה. אי הבהירות ההגדרתית מאפשרת התאמתה של ההגדרה לנסיבות שונות, לזמנים משתנים ולתפיסות מתחדשות:

"אי אפשר ואף אין זה רצוי, לקבוע הגדרה מדויקת וממצה לעבירה של התנהגות שאינה הולמת, בין אם מדובר בעובדי רשויות מקומיות ובין אם מדובר בעובדים אחרים או בעלי מקצוע מסוים. התנהגות שאינה הולמת היא מושג בעל רקמה פתוחה, וכך הוא צריך להישאר, כדי שניתן יהיה להתאים אותו לנסיבות שונות ולזמנים משתנים".

(ער"מ 1351/95 פינקלשטיין נ' התובע בביה"ד המקומי למשמעת, תק – עליון, כרך 96 (1), 240, דברי השופט י' זמיר בעמ' 243).

האין בהגדרה כה רחבה משום פגיעה בעקרונות החוקיות? לשון אחר: האם אין ב"רקמה הפתוחה" משום חקיקה רטוראקטיבית? **כיצד יוכל לדעת האדם, שאליו מתייחסת הדרישה להתנהגות הולמת, לדעת את "כללי המשחק", את גבולות המותר והאסור?** תשובה ברורה וחד משמעית

לתהייה זו ניתנה בבג"צ 7074/93 שם בעמ' 780, מפי המשנה לנשיא (כתוארו דאז) ברק:

"אמות המידה הכלליות בדבר 'התנהגות שאינה הולמת', והתנהגות שיש בה 'כדי לפגוע בתדמית' מתמלאות תוכן מעת לעת. הן מקבלות קונקרטיזציה ממקרה למקרה. עם זאת, אין בפסק הדין הספציפי משום יצירתה של נורמה רטרוספקטיבית. האיסור הכללי עומד מראש. כל עובד ציבור עומד ומוזהר בפני התנהגות אסורה. אמות המידה להתנהגות זו קבועות מראש. עובד הציבור מופנה אל תפישות יסוד וערכי יסוד ידועים ומקובלים, המשקפים את ערכיה של החברה בה הוא חי, ואת ייחודו של השירות בו הוא פועל.

בהפנותו אל 'סעיפים כוללניים (omnibus clauses)' כגון זה האוסר על התנהגות שאינה הולמת, כותב השופט שמגר:

'ככל שהדבר נוגע לקביעת כללי המותר והאסור במערכות מקצועיות או ארגוניות הפועלות על-פי נורמות אתיות מיוחדות, לא ניתן לפעול בדרך יעילה בלעדיהם; היינו ככל שיעשה מאמץ להגדיר את כללי המותר והאסור באופן מפורט ומפורש, נותר הצורך לקבוע גם הוראה כללית המאפשרת לגופים המופקדים על ענישת האסור את היישום של נורמות כלליות למערכת נסיבות קונקרטיות. במקרה כגון זה לא ניתן לדבר על היווצרותה של עבירה בדרך החקיקה השיפוטית הרטרוספקטיבית כי הנורמה ההתנהגותית הכללית הייתה קיימת מעיקרה, ומה שבית-הדין עשה, איננו אלא בגדר יישום הנורמה לנסיבות נתונות' (על"ע 17/79 הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין, תל-אביב-יפו נ' פלוני, פ"ד לד(3) 657, 660).

התביעה טענה בהתאמה, כי כל סטודנט יודע מהן תפישות היסוד וערכי היסוד המקובלים והמשקפים את החברה בה הוא חי, ואת מרקם היחסים בטכניון. וודאי שכל סטודנט בטכניון, כמו כל אדם שחי במדינת ישראל, יודע שהתבטאויות של תמיכה בטבח, חורגות מכל סטנדרט מקובל. לכן, מתוך אלפי סטודנטים, מדובר בקובלנות משמעותיות ספורות, כנגד אותם בודדים שחרגו מהסטנדרט. אם כן, הפסיקה הכירה בכך שסעיפי סל הם חיוניים, ותפקידו של בית הדין המשמעותי הוא ליצוק תוכן לסעיף, בהתאם לנורמות המוסד.

26. עוד טענה התביעה, כי התנהגות שאינה הולמת, לא חייבת להיות ייחודית לארגון מסוים (או למקצוע מסוים).

קרי, כדי לקבוע שהסטודנטית התנהגה באופן שאינו הולם סטודנטית בטכניון, ההתנהגות לא חייבת להיות ייחודית להיותו סטודנט (למשל, ההתנהגות לא חייבת להיות בעלת אופי אקדמי). לעניין זה הפנתה התביעה לפרשת אהרוני (עמ' 487, ההדגשות הוספו):

"התנהגות יכולה להיות בלתי הולמת במשמעות של סעיף 17(3) לחוק המשמעת, גם אם אין בה ייחוד למעמד של עובדי המדינה או לתפקיד של עובד מדינה זה או אחר. היא יכולה להיות התנהגות פסולה

מבחינתו של כל עובד בכל תפקיד. וכך אמרתי לעניין זה בער"מ 1351/95 פינקלשטיין נ' התובע בבית הדין המקומי למשמעת של עובדי עיריית ירושלים [3], בעמ' 578:

"...אפשר שהתנהגות תיחשב בלתי הולמת אף שאין בה שום ייחוד למקצוע מסוים או לארגון מסוים. היא אינה הולמת משום שהיא שלילית ופסולה בכל מקצוע או בכל ארגון. היא סוטה באופן מהותי מכללי ההתנהגות של בן תרבות, אותם כללים המאפשרים לעובדים במקצוע או בארגון לקיים יחסי עבודה תקינים זה עם זה ולמלא באופן תקין את תפקידם בחברה. זו התנהגות ששום ארגון או מקצוע אינם יכולים לסבול, משום שאם היא תיהפך התנהגות מקובלת באותו ארגון או באותו מקצוע, יהיה בכך כדי להעכיר את האווירה, לשבש את יחסי העבודה, לערער את יחסי האמון מצד הציבור או לחבל בדרך אחרת בתפקוד התקין של הארגון."

27. בנוגע למעמדה של הזכות לחופש הביטוי, החברה הדמוקרטית מוכנה לסבול ביטויים אלימים יותר מאשר התנהגויות אלימות. עם זאת, גם הדמוקרטיה הכריזה על גבולותיו של חופש הביטוי, בין השאר בחוק הפלילי. הביטוי המיוחס לסטודנט אסור לפי החוק בישראל, שכן אסור להזדהות עם ארגון טרור ולהדהד מסרי טרור, אשר מנהיגי החמאס משתמשים בהם. זהו ביטוי בלתי לגיטימי. התביעה הפנתה לע"א 1726/21 בכרי נ' **מגנאג'י**, פסקה 87 לפסק דינו של כב' השופט עמית (פורסם בנוב, 23.11.2022, ההדגשות הוספו):

"חופש הביטוי וחופש היצירה לא לבדד ישכנו. אין הם בבחינת "ערך מוחלט" הרומס כל זכות אחרת הניצבת בדרכם. **מול חופש הביטוי מתחרות תדיר זכויות אחרות, חשובות ויסודיות אף הן:** "חופש הביטוי וחופש היצירה אינם הערכים היחידים שיש להתחשב בהם. חברה דמוקרטית מבוססת על מגוון ערכים ועקרונות, אשר חירות הדיבור וחירות היצירה הן רק חלק מהם. הגשמתם של ערכים ועקרונות מגוונים אלה מחייבת, מטבע הדברים, צמצום ההגנה הניתנת לחופש הביטוי ולחופש היצירה, כדי ההגנה הראויה לאותם ערכים ועקרונות. חופש התנועה שלי מסתיים במקום שהחוטם שלך מתחיל; חופש הביטוי שלי אינו מצדיק הוצאת לשון הרע על זולתי; חופש הביטוי שלי אינו מאפשר לי לגלות סודות כמוסים של המדינה או לפגוע בשלום הציבור; חופש הביטוי אינו החופש למסור עדות כוזבת בבית-משפט" (דברי הנשיא ברק בבג"ץ 6126/94 סנש נ' רשות השידור, פ"ד נג(3) 817, 830 (1999) (להלן: עניין סנש))."

28. התביעה הדגישה, שבענייננו הרף שראוי לקבוע אֵינו הרף הפלילי (על אף שיייתכן שגם הוא נחצה), אלא אותו סטנדרט משמעתי של קהילת הטכניון. האם הביטוי הזה מקומו בקהילת הטכניון, האם יש לו השפעה על המרקם החברתי של הקהילה האקדמית וקהילת הסטודנטים בטכניון, ומהי ההשפעה.

29. לבסוף ציינה התביעה, כי בית הדין המשמעתי דן באירועים רבים שלכאורה אינם בתחום המומחיות שלו. חברי בית הדין מתמחים במתמטיקה, מחשבים, ארכיטקטורה, וכיו"ב שאר מקצועות שנלמדים בטכניון, ודנים לעיתים בשאלות משפטיות מורכבות, כגון הטרדה מינית, זיוף, קבלת דבר במרמה ועוד.

הכרעה:

30. אנו דוחים את טענת ההגנה כי לא ניתן להאשים את הסטודנט מכוח סעיפי סל. תקנון המשמעת אינו יכול לחזות את כל הרעות הבאות עלינו (כפי שגם בתקשי"ר, או בתקנות לשכת עורכי הדין אין פירוט של כל העבירות וההתנהגויות הלא ראויות שעלולות להתרחש בפועל ביום מן הימים). סעיפי הסל מאפשרים ליצוק לתוכם תוכן בהתאם לשינויי העיתים, ויפים ומתאימים לעניינו הדברים שצוטטו לעיל על ידי התביעה. כך נהג בית דין זה גם כאשר נדרש לפרש חלק מסעיפי התקנון בעת מגפת הקורונה למשל.

31. מעבר לכך, מצופה מסטודנטים בטכניון, מהנדסים לעתיד שלא רחוק היום שיקבלו רישיון מהנדס ועל כתפיהם תונח האחריות לחייהם של אנשים רבים, שיכירו ויפנימו את ערכי הטכניון ואת קוד ההתנהגות המצופה מהם; קוד התנהגות שהם עצמם שואפים להתהדר בו ובשייכותם לקהילת בוגרי הטכניון. מאליו מובן, כי קוד זה כולל, בין היתר, ציפייה שלא לפרסם לכאורה דברי אהדה או הזדהות עם ארגון טרור הקורא להשמדת מדינת ישראל ומוסדותיה.

32. אנו דוחים גם את טענת ההגנה שבית הדין המשמעתי אינו יכול לשפוט סטודנטים בגין ביטויים, משום שלשופטים אין מומחיות בנושא חופש הביטוי. אכן, ככלל לשופטי המשמעת בטכניון אין הכשרה משפטית. אף על פי כן הם הוסמכו לעסוק, ועוסקים, גם בענייני משמעת והתנהגות שאינם קשורים רק ליושרה אקדמית. למשל, הטרדות מיניות, זיוף מסמכים. למותר לציין כי החלטות בתי הדין של המוסדות להשכלה גבוהה כפופים בסופו של יום לבתי המשפט בישראל (ויוער, כי גם שופטים בבתי המשפט דנים לעיתים בעניינים שאינם בתחום מומחיותם, נעזרים במומחים ואף מפעילים את השכל הישר וחוש הצדק הטבעי).

ג. אכיפה בררנית

33. ההגנה טענה, כי מדובר על מדיניות משמעתי חדשה של הטכניון ושל בית הדין. לשיטת ההגנה, היות ולטכניון אין יחידת מודיעין שמבצעת ניטור ומעקב אחרי סטודנטים, אלא מדובר בתלונות המבוססות על פניות יזומות, אזי בהכרח מדובר באכיפה סלקטיבית. במצב כזה קיים חשש שביטויים שאינם בקונצנזוס הפוליטי יזכו לביקורת רחבה הרבה יותר, בעוד שביטויים המהווים את דעת הרוב, גם אם היא לא נוחה ואפילו יש בה רמה מסוימת של פליליות, לא יגיעו לבית הדין "וזאת לאור המנגנון עצמו שיכול בעצם להפעיל סמכות לאכיפה סלקטיבית" (עמ' 37 לפרוטוקול). זאת ועוד, כיום במדינה, לא רק בטכניון אלא במוסדות אקדמיים נוספים, יש רדיפה של סטודנטים ערבים וקמפיינים נגד סטודנטים ערבים. מספר התלונות של סטודנטים ערבים על הסתה, או על אלימות, או על איומים נגדם נמוך משמעותית ועומד על מספר מקרים אחדים, בהשוואה למספר התלונות הגדול מאוד נגד סטודנטים ערבים.

34. ההגנה התייחסה בסיכומיה לעדותה של פרופ' זלצברג, עדת התביעה, סגנית הנשיא לגיוון והכללה בטכניון, ומגישת התלונה נגד הסטודנט: "היא אמרה כאשר התלונה שהוגשה מסטודנט יהודי נגד סטודנט ערבי הייתה ועדה שראו את כל הפרסומים ובתוך חמישה ימים התלונה הגיעה כבר לבית הדין. כאשר היא נשאלה על תלונות שהגיעו מסטודנט ערבי נגד סטודנט יהודי, היא אמרה שלקח לה שבועיים עד שיגישו את התלונות לבית הדין וזה מעיד על כך כי החשיבות שהמתלוננים, הגוף המתלונן שיש בידו סמכות ושיקול דעת כדי להעביר את התלונה הלאה לבית הדין, היה שיקול כי החשיבות של תלונה מסטודנט יהודי נגד סטודנט ערבי, ככל הנראה היא יותר חשובה מאשר כשמדובר להפך" (עמ' 86-87 לפרוטוקול).

35. בנוסף, ההגנה טענה כי מדובר בהליך מזורז, שלא מקיים את כל הבחינות הראייתיות, ובסופו של דבר יכול ליצור "אפקט מצנן", גם לגבי התבטאויות וגם לגבי הגשת תלונות. כמו כן, מעדותה של פרופ' זלצברג עולה שמדובר בעניין מוחשי ולא רק תיאורטי.
36. **התביעה** טענה כי להגנה אין קצה חוט ולא ראשית ראייה כדי להעלות טענה של אכיפה בררנית, וטענות ההגנה מנוגדות לנתונים עליהם העידה פרופ' זלצברג. עדותה של פרופ' זלצברג לא ביססה כל חשד, נהפוך הוא, היא העידה שבוחנים את כלל התלונות באותו מנגנון, לפי אותם קריטריונים. היא ציינה שקיבלה עשרות פניות בנוגע לסטודנטים ערבים שפרסמו כל מיני פרסומים. חלקם נמצא שאין בהם שום ממש, חלקם נמצא שיש בהם ממש אבל מספיק לטפל בהן באופן חינוכי, ובמספר קטן מאוד של פרסומים הוחלט להעבירם לטיפול משמעתי. עוד ציינה, כי בשבועיים האחרונים (הסמוכים לעדותה) חל מפנה, וכעת היא מקבלת יותר תלונות כנגד סטודנטים יהודים, והן מטופלות באותם קריטריונים. תלונה אחת כנגד מרצה יהודי, כבר הועברה לגורם המוסמך לטפל בתלונות נגד סגל אקדמי.
37. בנוגע להבדלים המספריים בכמות התלונות, יש לקחת בחשבון נתונים סטטיסטיים נוספים, כגון מספר הסטודנטים הערבים בקמפוס בהשוואה למספר הסטודנטים היהודים, ועוד. בנוסף, התביעה הדגישה כי החלוקה לתלונות "של יהודים" ותלונות "של ערבים" היא שגויה בבסיסה, כי חלק מהתלונות נגד סטודנטים ערבים, הוגשו בכלל על ידי סטודנטים שאינם יהודים (אלא ערבים או דרוזים). לכן, הדגש צריך להיות על הנילון ועל מהות התלונה, ולא על הלאום/ הדת של המתלונן.
38. ביחס לטענת ההגנה שלתלונה של סטודנט יהודי כנגד סטודנט ערבי יש חשיבות גדולה יותר אצל הוועדה מאשר לתלונה הפוכה, התביעה התקוממה ואמרה שמדובר בנרטיב שקרי שההגנה מנסה לטוות, שאין לו שחר בעדותה של פרופ' זלצברג.
39. הטכניון רצה שהדברים יהיו ברורים וסדורים, שתהיה ועדה שתבחן את הדברים בצורה ניטרלית, ותקבל החלטות ענייניות – האם נחצה רף שאי אפשר לחיות אתו, האם ההתנהגות פגעה במרקם היחסים הטכניוני. הארגון חייב לקחת אחריות ולקבוע מהי התנהגות ראויה, שאם לא כן ההמון יחליט על הכללים ונראה מהומות ותגרות בין סטודנטים יהודים וערבים בקמפוס.

הכרעה:

40. אנו דוחים את טענת ההגנה בדבר אכיפה בררנית. דבר בעדותה של פרופ' זלצברג, סגנית הנשיא לגיוון והכללה בטכניון, לא עורר חשד לאכיפה בררנית. עדותה הבהירה, כי הוועדה בראשותה קבעה כללים ברורים ושוויוניים להגשת תלונות משמעטיות לתביעה, ובכך למעשה הציבה אמות מידה לאכיפה. טיעוניה של ההגנה בעניין זה בסיכומים (ראו סעיף 34 לעיל) היו מקוממים וחסרי כל יסוד עובדתי.
41. מפאת חשיבותם של הדברים, נביא להלן חלק מעדותה של פרופ' זלצברג בדיון, ונפנה גם לסעיף 41 בהכרעת הדין מיום 19.12.2023 בעניינה של סטודנטית אחרת, אשר גם בו צוטטה בהרחבה עדותה של פרופ' זלצברג באותו נושא.
- "בעקבות האירועים המזעזעים שהיו ב-7/10 התחילו להגיע לנשיא הטכניון, לביטחון בטכניון, לדיקנים, לכל מיני אנשים, תלונות שהביעו ברשתות החברתיות אמירות שעלולות להתפרש כתמיכה בטרור, או תמיכה בחמאס. ומכיוון שהיו הרבה תלונות הנהלת הטכניון חשבה שיהיה נכון לרכז את הכל תחת בחינה של גוף אחד, של

ועדה אחת שתיצור איזושהי אחידות בטיפול בתלונות. נשיא הטכניון פנה אליי וביקש ממני להקים את צוות הבדיקה. הקמתי צוות בדיקה ראשוני שבו יש חוץ ממני את פרופסור אסף שוורץ מארכיטקטורה ואת פרופסור ז'אק חדד מהפקולטה להנדסה אזרחית שהוא גם דובר ערבית... אנחנו עשינו בדיקה ראשונית של כל תלונה שהגיעה אלינו, בחנו האם יש בזה איזושהי אמירה מהותית, איזושהי אמירה של הסטודנט או הסטודנטים עצמם, או שזה רק איזה לייק על משהו שמישהו אחר פרסם באיזה ערוץ חדשות או משהו. כשהיו דברים שנראו לנו חמורים במידה זו או אחרת העברנו את זה לבדיקה של לפחות עוד שני אנשים נוספים. ... את הקריטריונים לבדיקה גיבשנו ביחד עם הייעוץ המשפטי של הטכניון. ...

הוועדה שלנו היא ועדה שעשתה איזושהי ניתוב ראשוני. כלומר, זיהתה משלל עשרות התלונות שקיבלנו את הכמה בודדות שנראו לנו חמורות...".

42. בתגובה לשאלת ההגנה, האם הגיעו בתקופה זו תלונות מסטודנטים ערבים נגד סטודנטים יהודים, וכיצד הן מטופלות, השיבה פרופ' זלצברג:

"כן. היה איזושהו הפרש פאזה. בקבוצה הראשונה הגדולה שהגיעה הייתה רק תלונה אחת כנגד סטודנט יהודי שהגיעה מסטודנטים ערבים, והיא **טופלה בדיוק באותה צורה כמו שאר התלונות**. עכשיו בשבועיים האחרונים היה איזושהו shift. עכשיו אני מקבלת יותר תלונות כנגד סטודנטים יהודים, מסטודנטים ערבים שמרגישים שאמרו כלפיהם אמירות מאיימות או מסיתות, ואנחנו בעיקר מטפלים עכשיו בתלונות כאלה. ... **בדיוק אותו דבר**. כל אחד מאיתנו באופן עצמאי קורא את התלונה, מסתכל על החומר, מגבש את דעתו, הצוות נפגש, דנים, אם יש הסכמה של שלושתנו שזה ראוי לעלות לבית הדין, אוקיי, אם שלושתנו מסכימים שזה לא ראוי לעלות לבית הדין אבל נדרשת שיחה עם הדיקן או עם המנחה או משהו, גם בסדר" (עמ' 9-10 לפרוטוקול, ההדגשות הוספו).

43. ההגנה שאלה את העדה האם היו עוד תלונות שעסקו בציטוט מהקוראן. פרופ' זלצברג השיבה שהיה מקרה נוסף של ציטוט סורה שלמה, שלא נראה לוועדה בעייתית, אך תוך כדי הבחינה התברר שהנילונה כלל אינה סטודנטית בטכניון.

44. אנו דוחים גם את טענת ההגנה כי עדותה של פרופ' זלצברג מלמדת ש"האפקט המצנן" הוא מוחשי ולא תיאורטי. דבר בעדותה לא רמז לכך, לא במפורש ולא במשתמע. מעבר לכך, לעמדתנו לא מדובר בטענה מקדמית שיש לדחות בגינה את הקובלנה על הסף.

לגוף הפרסום

45. הסטודנט פרסם סטורי בעמוד האינסטגרם האישי שלו, בתאריך 7.10.2023 בשעה 13:48. במועד הגשת הקובלנה מספר העוקבים של הסטודנט באינסטגרם היה 2,103 והפרופיל שלו היה פומבי. בסטורי מצוטט בערבית **הסיפא של פסוק בקוראן** (להלן: "**הביטוי**"). על פי התביעה התרגום הוא "**שעתם תבוא עם עלות השמש, האין הבוקר קרוב?**", ועל פי ההגנה התרגום הנכון הוא "**המועד שלהם הוא בבוקר, האין הבוקר קרוב?**". יאמר מיד, כי לעמדתנו התרגומים דומים עד כדי זהים, ולא מצאנו ביניהם הבדל הרלוונטי לענייננו. עם זאת, לצורך הדיון, נאמץ את התרגום שהציעה ההגנה.

46. **התביעה העידה מומחה מטעמה, פרופ' עוזי רבי**, אשר חוות דעתו מיום 30.10.2023 הוגשה כנספח לבקשת התביעה לצו ביניים (ראש החוג להיסטוריה של המזרח התיכון ואפריקה וראש מרכז דיין ללימודי המזרח התיכון

- ואפריקה באוני' ת"א, מזה 30 שנה עוסק במחקר ובהוראה של ההיסטוריה הפוליטית, התרבותית והחברתית של המזרח התיכון, ובכלל זה, מקורות המחשבה ודרך הפעולה של תנועות אסלאמיסטיות).
47. פרופ' רבי הבהיר, כי הביטוי הוא כאמור סיפא של פסוק בקוראן, שתרגומו המלא הוא כדלקמן (סורה מס' 11, פסוק 81): "אמרו, לוט, אנו [המלאכים השליחים] שליחי ריבונך. הם לא יצליחו לגעת בך. הוצא את בני ביתך באישון הלילה הזה, ובל' ביט איש מכם לאחור, אך לא כן אשתך. היא תיספה באשר ייספו הם. שעתם תבוא עם עלות השמש. האין הבוקר קרוב?". פרופ' רבי צירף לחוות דעתו פרשנות לפסוק מתוך התפסיר (עמ' 2 לחוות הדעת).
48. לטענת פרופ' רבי, הביטוי נעוץ היטב בתוך השיח האסלאמיסטי ושגור בפייהם של מנהיגי חמאס, בהתייחסם לקצם הקרוב של הפושעים, האויבים המוצהרים של הקהילה. מועד מות הפושעים יתחיל מעלות השחר. פרופ' רבי הציג דוגמאות, לפיהן יחיא סנוואר השתמש בביטוי זה בנאומו בדצמבר 2022 (כתשעה חודשים לפני טבח 7.10.2023), אבו עובדיה באפריל 2022, והנייה למחרת הטבח (או באותו היום בלילה). בנאום זה אמר הנייה, בין היתר, בהקשר לביטוי: "המועד שלנו היה הבוקר; נהגנו לומר להם באמצעות דברי אללה ... הבוקר הזה היה הארה של תפארת לעמנו, ובוקר של תבוסה והשפלה לאויבנו, התנחלויותיו וחייליו" (שם, בעמ' 4).
49. כמו כן, פרופ' רבי טען שהביטוי זכה להדהוד ברשתות החברתיות, נוכח התכתבותו עם מתקפת הטרור בשעות הבוקר המוקדמות של שבת 7.10.2023, והציג דוגמאות לכך. למשל, פרסום בטוויטר מתאריך 7.10.2023 בשעה 09:24 בבוקר: " #טופאן (מבול) אל-אקצא / שעתכם תבוא עם עלות השמש. האין הבוקר קרוב? / זהו הבוקר השחור להם והלבן לנו" (שם, בעמ' 5).
50. מסקנתו של פרופ' רבי בחוות הדעת הייתה כדלקמן: "קשה עד בלתי אפשרי לקבל את הטענה כי מדובר ביד המקרה או בתמימות לשמה, שכן תכנים אלה מצטלבים בחוזקה עם עיקרי השיח הרשתי בסמיכות זמנים הדוקה, ולא ניתן להבינם אלא כביטוי נחרץ של תמיכה בקו "ההסברתי" של מחנה ההתנגדות ("מקוואמה"), שעליו נמנית תנועת החמאס ("תנועת ההתנגדות האסלאמית"). אי לכך הנני לקבוע כי בתכנים שהעלה במסגרת פעילותו הרשתית הביע מר [הסטודנט] תמיכה בלתי מסויגת במעשיו של החמאס באירועי העוטף כמו גם שמחה לאידה של ישראל שלשיטתם קרבה לקיצה" (שם, בעמ' 5).
51. בעדותו בדיון הוסיף פרופ' רבי: "ניסיתי למצוא שימושים אחרים למשפט הזה, בשיח חברתי ואפילו בפרשנויות, אין לזה בעצם שימוש אחר. מדובר במי שצריך לקבל את העונש ועונשו קרוב, וכשאני רוצה להגיד שעונשו קרוב אני משתמש בביטוי הזה, האין הבוקר קרוב, כמשהו שבעצם מלמד שהנה קרבה ובאה שעתם של בני הבליעל לשלם את המחיר שהם צריכים לשלם" (עמ' 15 לפרוטוקול, ההדגשה הוספה).
52. פרופ' רבי ציין בעדותו, כי "זה דבר שאנחנו רואים אותו לעיפה בשיח הרשתות החברתיות, לעשות קונטקסטואליה לחלקי פסוקים מהסוג הזה, ולעשות להם הצרחה לאיזשהו אירוע שמתחולל כאן" (עמ' 14 לפרוטוקול).
53. במהלך החקירה הנגדית של פרופ' רבי הגישה ההגנה ארבעה צילומי מסך של פרסומים בערבית (ללא תרגום) מהרשתות החברתיות, אשר לטענתה עושים בביטוי שימוש בהקשר שונה מההקשר שנטען בחוות דעתו של פרופ' רבי. ההגנה התמקדה בפרסום של איימן עודה, בו נכתב (תרגום, ההדגשה הוספה):
- "התחלתי את הבוקר בכפר אלעראקיב, שם לנתי הלילה כתמיכה בעמידתם האיתנה ההרואית של אנשיו בפני הקרן הקיימת שפתחה אתמול בנטיעת עצים באזור לשם השתלטות

בפועל על הקרקע ומניעת התושבים מלבנות את הכפר שלהם. כפר זה נהרס מאה פעם, ואנשיו ראויים למלוא התמיכה וההוקרה על עמידתם האיתנה שרשמה דפים נשגבים במאבקו של הציבור שלנו למען חיים בכבוד במולדת האבות והסבים. חרף כל האווירה הקיימת, **האין הבוקר קרוב?**"

ההגנה שאלה את פרופ' רבי האם לדעתו יש לראות בפרסום הזה הסתה לטרור, והוא השיב: "בפרסום הזה צריך לראות כמובן את העובדה שיש פה כוחות שהרסו את הכפר הרבה מאוד פעמים. זאת אומרת, יש פה כוחות של מה שנקרא מי שעושים דברים שלא צריך לעשות... האנשים שעושים את הדברים הנכונים... סבלו רבות, ממשיכים לסבול... כמו שנכתב כאן בטקסט, המאבק של עמנו למען חיים בכבוד במולדת האבות, ואז כמובן יש את המשפט הזה... האין סיבה לאופטימיות עוד מעט מפציע הבוקר. אני בסופו של דבר אומר שסוף סוף מה שיקרה כאן, ... מי שצריך לקבל כגמולו יקבל כגמולו והצדיק שצריך לקבל את מה שהוא צריך לקבל יצא טוב, ככה אני קורא את זה. זה עדיין לא חורג..." (עמ' 27 לפרוטוקול, ההדגשות הוספו).

54. בפרסומים האחרים נכתב, למשל (תרגום):

- הנך מגייס את כל כוחותיך בכדי להיות חיובי ואופטימי, עד שעולה באפך ריח דמם של ילדי סוריה, והנך קורס מחמת קוצר ירך / "האין הבוקר קרוב"
- הפלא ופלא / המלאכים בישרו ללוט כי יינצל, וכי המשחיתים דרכם יאבדו, ואמרו: (מועדם הוא הבוקר, האין הבוקר קרוב) / בל תסבור כי סייעתא דשמיא מתמהמהת היא. גלה אורך רוח, היא יותר קרובה ממה שהנך משער
- תעצם אפלת הליל ככל שתעצם / אומר אני את שלימדני אלוהי / האין הבוקר קרוב

יאמר כבר עתה, כי לא מצאנו שהפרסומים שההגנה הגישה סותרים את ההקשר הנטען ע"י התביעה. קרי, ההקשר המשתמע מהם הוא אותו הקשר של הסיפור המקראי: זמנם של הרשעים להיענש הגיע וזה יקרה בקרוב, או: משהו רע קורה בלילה, אך הצדק יגיע בבוקר. כך בפרסום של איימן עודה, וכך גם בפרסומים האחרים.

55. **ההגנה העידה מומחה מטעמה, פרופ' חאלד פוראני**, אשר הגיש את חוות דעתו מיום 19.11.2023 (בעל דוקטורט באנתרופולוגיה תרבותית, פרופ"ח במחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוני' ת"א, עמית מחקר בכיר במכון ון ליר בירושלים, חוקר את מקומה של הדת בחיי היומיום, תוך התמקדות ביחסים בין שפה ואסתטיקה דתית לבין שפה ואסתטיקה חילונית).

56. פרופ' פוראני טען בחוות הדעת כי הקריאות והשימושים השונים בקוראן יכולים להיות מגוונים, והדיונים בנוגע למסריו הם מפעל חיים שמתפתח ללא הרף (תפסיר). לא ניתן להניח את קיומם של גישה, צורך או כוונה ספציפיים מציטוט של פסוק מסוים מהקוראן (סעיפים 2-3 לחוות הדעת). השורות שציטט הסטודנט אינן כוללות הסתה לאלימות, ונעשה בהן לעיתים קרובות שימוש לצורך העברת מסרים הרחוקים מאד מאלימות. בני אדם עושים שימוש בשורות אלה למטרות מגוונות, כך שאין כוונה אחת ויחידה לפסוק זה (שם, בסעיפים 4-5). הפסוק מתאר פעולה אלוהית בימים עברו ולא בעידן הנוכחי. הנרטיב מתייחס לעונש אלוהי שאותו לוט רצה למנוע. לפיכך, לא מדובר בהסתה לכך שבני אדם יבצעו אלימות. העונש על עוולות הוא תחום סמכותו הבלעדי של אלוהים (שם, בסעיפים 6-7). המילה מועד, אשר מזכרת בביטוי פעמיים, היא גמישה, ומשמעותה יכולה

להיות פגישה (appointment), עם רופא, עמית, או אפילו פגישה רומנטית. **סביר** שבפרסום הסטודנט ביקש לקבוע "**פגישה עם הבהירות**" כפי שטען בתגובתו (שם, בסעיפים 8-9, ההדגשות הוספו). טיעון המייחס לאדם פרשנות מסוימת של פסוק הקוראן לא צריך להיות מבוסס על צירוף מקרים בשימוש. למשל, אינשאללה הוא ביטוי השגור בפיהם של דתיים וחילוניים, מדתות שונות (שם, בסעיף 11). לסיכום, בחירת הקשר באופן שרירותי, וגיוס ההקשר הזה כדי לצייר כוונה, אותה מייחסים לאחר מכן באופן שגוי לקורא ספציפי של הקוראן – זהו תהליך של "**הפללה דרך יצירת הקשר**", העולה לכדי "**דפוס פתולוגי של אסלאמופוביה**" (שם, בסעיף 11). (הסיכום).

57. להלן נביא מספר קטעים משמעותיים לדעתנו, מתוך עדותו של פרופ' פוראני (עמ' 42-59 לפרוטוקול, כל ההדגשות הוספו).

58. העד הדגיש שהביטוי מסתיים בשאלה, לאחר הצהרה, ולכן ניתן לראות אותו כחומר למחשבה, ולא כקריאה לפעולה: "**אני באמת שומע אותה כחומר למחשבה כפי שצינתי בחוות הדעת שלי. חומר למחשבה, זה מאוד מאוד אורגני, מאוד מאוד טבעי, זה טקסט מהקוראן. הקוראן לעתים די קרובות מפנה לתכונה הזאת של הטקסט ... לאנשים שחושבים, לאנשים בעלי תבונה. זאת אומרת, הפסוק הזה מזמין אותנו להרהר, לחשוב, ואולי בעצם אפשר לחשוב שכאן אין שום הזמנה לאף פעולה, ל-*non action* הייתי אומר באנגלית, *an invitation to non action*, אלא לחכות ואולי לחשוב בסבלנות**".

59. ההגנה שאלה את העד האם ניתן להגיד שאדם חילוני שלא נחשף לדברי האסלאם, היה יכול לראות בטקסט הזה טקסט יפה שמסמל את רגשותיו ולפרסם אותו. העד השיב "**סביר, סביר להניח**". ההגנה ציינה שהסטודנט עשה השאלה. כלומר, לקח פסוק מהקוראן וביטא על ידי זה משהו מאד ספציפי לו. העד התייחס לכך ואמר: "**כן, טרנספוזיציה. אני לא רואה שנכון להשליך, לעשות *projection* של כוונות של אחרים שעשו שימוש באותו פסוק מתישהו ולעשות *projection* הבא. זאת הקריאה וזאת הכוונה של [הסטודנט]. ברגע שאתה עושה אינדוקציות כאלו, ברגע שאתה נופל בפח של אינדוקציות כאלו אתה מאוד מתקרב לאינקוויזיציה**".

60. בית הדין שאל את העד האם באינטרפרטציה של הפסוק הוא לא קושר אותו לזמן שבו הוא נכתב ופורסם, לקונטציה שהייתה ביום הזה. האם ההקשר, הזמן, לא נותן לביטוי משמעות יותר ספציפית, מאשר אם היה מתפרסם בעוד חצי שנה או לפני שנה?

העד: "**אני חושב שיש כל מיני זמנים וקונטקסטים כמעט אינסופיים שניתן לחבר בין הפרסום לבין הקונטקסט הזמני שלו. מאוד חשוב היא שאלת הכוונה שצריך לשאול את [הסטודנט] עצמו ולא לכפות קונטקסט כי יש אינסוף של קונטקסטים שניתן לקשר. חשוב מאוד לא לכפות קונטקסט בצורה שרירותית, *arbitrary contextualization* מה שאני קורא. מאוד מאוד חשוב להקשיב ולשאול את [הסטודנט] למה הוא מתכוון ואפילו אז זה לא סוף העסק**".

61. בחקירה הנגדית התייחסה התביעה לביטוי מהקוראן (שהעלתה ההגנה), לפיו "אלוהים עם מי שיש לו סבלנות". התביעה שאלה את העד האם המשמעות הנפוצה של הביטוי היא שהסבלנות היא ערך חיובי, וטוב להיות סבלן. **העד:** "נשמע לי סביר".

התביעה: "אז אנחנו מסכימים שיכולים להיות ביטויים שמקורם בכתבי הקודש ויש להם משמעות תרבותית שברורה לכל מי שמשתמש בהם?"

העד: "לא בהכרח. ברור או לא ברור תלוי מה הקשר שלך לשפה הערבית".

התביעה: "איך אפשר להשתמש בו למשל באופן שלילי? ...שאלוהים הוא יעניש את מי שמתאזר בסבלנות?"

העד: "באמת קשה לי לדמיין ... יכול להיות, אבל קשה לי לדמיין. כפי שצינתי בחוות הדעת שלי יש כל מיני דרכים לגשת לטקסט וכל קביעה מראש אפרוירית היא ספקולציה וגם אקט שרירותי".

התביעה שאלה את העד היכן הוא נתקל בשימוש חיובי בביטוי מושא הקובלנה.

העד השיב שבחוות הדעת שלו הציג דוגמא אחת לכך, והדוגמה השנייה היא שלו עצמו כקורא של הקוראן. הוא שומע משהו חיובי כי המילה בוקר היא מילה חיובית. "אין שום מילה של אלימות כאן, על פניו אין שום מילה של אלימות. ...אני אישית לא יודע מה אתה שומע, אני לא שומע מילה חס וחלילה אלימות, להפך".

העד ציין כי בשיר של אום כולתום היא משתמשת במילה מועד בהקשר חיובי.

התביעה הדגישה כי בשיר בכלל לא מופיע הביטוי, אלא אך ורק המילה מועד, ולכן הדוגמא הזו לא רלוונטית לענייננו.

העד: "לא, אתה צודק, אבל היא משתמשת במילה מאוד מרכזית למשפט הזה, (מועד בערבית), והיא מילה שהיא בדרך כלל ניטרלית או חיובית, קשה לי עכשיו לחשוב על קונוטציה שלילית".

העד ציין כי בחוות הדעת הציג דוגמה לשימוש חיובי בביטוי, מתחום החינוך והפדגוגיה, של ספר ושל בלוג שמשמשים בציטוט "האין הבוקר קרוב".

התביעה שוב טענה כי הדוגמה שוב אינה רלוונטית לדיון, שכן לא משתמשים שם בחלק הראשון של הביטוי (המועד שלהם הוא הבוקר).

התביעה שאלה את העד האם הוא מסכים שבביטוי המילה מועד היא בהקשר שלילי – הגיע המועד של הרשעים לקבל את עונשם.

העד: "זאת האינטרפרטציה שלך, לא שלי".

התביעה שאלה את העד מהי האינטרפרטציה שלו לציטוט הזה.

העד: "מה זה חשוב מה האינטרפרטציה שלי? ... אנחנו כחוקרים רגילים מלמדים את הסטודנטיות והסטודנטים שלנו לחשוב בצורה ביקורתית. צורה ביקורתית זה להשהות שיפוט, זה להיות זהיר, זה להעמיק במחשבה. עכשיו, אתה מבקש ממני להגיע להכרעות שאין לי בסיס להכריע אותן, אין לי את הבסיס, אין לי את היכולת, אין לי את הכוונה להכריע אותן, אלא צריך לחשוב ולשאול שאלות. אני לא יכול לכפות את המחשבות שלי...".

62. בשלב החקירה החוזרת ההגנה אמרה לעד: "... אתה אמרת משהו מאוד חשוב, שבעצם אתה הבנת את אותן מילים [ערבית], רק כאשר ראית או הבנת את התגובה של [הסטודנט]. כלומר, אי אפשר להבין את אותן מילים בלי להבין את הכוונה של האדם שכתב אותן".

העד: "אני מניח. אבל גם אז זה לא מספיק להבין את הפסוק או השימוש בו. זה חלק מהחיים. ... לייחס כוונות, לייחס פרשנויות, זה עסק מאוד מאוד מסובך, מאוד מסובך. מה שמדהים אותי עם כל הכבוד למי שנמצאים כאן, אני נדהם מהשטחיות שאנחנו עכשיו מתבקשים להכריע פרשנות אחת, משמעות אחת וכוונה אחת לכולם. ייחוס משמעות, ייחוס פרשנות, ייחוס כוונות, זה עסק מאוד מורכב. צריך להיזהר, צריך להתאים, צריך לחשוב, אחרת ניפול, עוד פעם אני אומר את זה, אחרת ניפול במלכודת של אינקוויזיציה. אני חשבת שהאינקוויזיציות הסתיימו ב-1834".

הגנה: "יש פרשנות שלילית לפסוק הזה הספציפי, הנידון?"

העד: "באמת, מה זה פרשנות שלילית? לא ברור לי".

63. בית הדין שאל את העד האם הוא מצוי/ גולש ברשתות החברתיות.

העד: "אז לא, התשובה שלי היא לא, יש לי וואטסאפ, וואטסאפ משפחתי וזהו. אין לי פייסבוק, אין לי אינסטגרם".
בית הדין: "השאלה שנשאלה פה היא פשוטה, היא על פרשנות רווחת, לא ביקשו ממך לכפות ולא אמרו שאין פרשנויות סותרות".

העד: "...הפסוק הזה לעניות דעתי הוא לא מהכי רווחים או שגורים מהקוראן ועוד פעם אני אומר, עד שלא נחשפתי לחומרים בקונטקסט ולתכנים של התיק הזה אני לא זכרתי אותו, וטוב לדעת שהוא קיים גם במקומות אחרים, זה דבר אחד. ב', השאלה עצמה, מה זה משמעות רווחת? אני באמת מתקשה להכריע מה זה משמעות רווחת של הפסוק הזה? ... אבל לענות בצורה שהיא reliable הייתי אומר ו-reasonable, צריך לעקוב אחרי הפרשנים של הטקסט, של הפסוק הזה, ולהגיד מה אחרים חשבו וזה מה שקורה במסורת התפסירית והפרשנית של האסלאם כמו שקורה אולי בפרשנות של התלמוד".

בית הדין: "אבל המסורת התפסירית מתייחסת לסיפור של סדום".

העד: "אני לא פרשן ובאמת לא יכול להכריע איך אנשים מפרשים את זה".

64. לעמדתנו, פרופ' פוראני סתר את עצמו מספר פעמים בעדות. בתחילה טען שלא ניתן להשתמש בכוונת קודמות של אחרים שעשו שימוש בביטוי, ולהשליך אותן על הכוונה של אדם אחר. אינדוקציות כאלה הן אינקוויזיציה לטענתו. אולם בסוף, טען שכן צריך לעקוב אחרי הפרשנים של הטקסט, להגיד מה אחרים חשבו, כפי שקורה במסורת התפסירית. ובכן, זה בדיוק מה שעשה פרופ' רבי כאשר בדק את פרשנות הפסוק בתפסיר.

65. פרופ' פוראני טען, שאין חשיבות למועד הפרסום, ולא צריך לתת לו משקל כשמנסים לקבוע את הפרשנות, שכן יש אינסוף הקשרים שניתן לחבר בין הפרסום לבין הקונטקסט הזמני שלו. איננו מסכימים עם עמדה זו. ראשית, אנו לא סבורים שניתן לתת לביטוי אינסוף הקשרים. שנית, בית הדין בודק את פרשנותו של האדם הסביר. שלישית, תפקידו של בית המשפט, ובענייננו בית הדין, הוא לפרש פעמים רבות את החוק, את התקנון, את מעשי הנילון, את כוונותיו. גדולות ונצורות נכתבו ע"י מכובדים רבים בנושא פרשנות. וודאי שיש משקל אדיר לפרשנות / לכוונה הסובייקטיבית של הנילון, אך בהחלט ניתן להיעזר גם במאפיינים ובהקשרים חיצוניים על מנת לפרש כוונה (למשל, מועד הפרסום, שימושים קודמים בביטוי ועוד). ניתן אף להיעזר בשכל הישר. אנו דוחים את אמירותיו של פרופ' פוראני, כאילו כל הנחה שמונחת מצביעה על אסלאמופוביה ואינקוויזיציה. בית הדין לא קבע מראש את כוונתו של הסטודנט. בית הדין בוחן ושוקל את כל הראיות המוצגות בפניו, לרבות עדותו של הסטודנט ועדויות מומחי הצדדים, ורק לאחר ששקל את מכלול השיקולים הוא מכריע.

66. למרות שפרופ' פוראני העיד שנתקל בביטוי בהקשר חיובי, הדוגמאות שהציג אינן רלוונטיות כלל וכלל, שכן הן אינן כוללות את הביטוי בשלמותו (!) דוגמה אחת כללה מילה בודדת מהביטוי, ודוגמה שנייה כללה רק את חלקו השני של הביטוי. לעמדתנו, ההגנה לא הצליחה לספק אף דוגמה של הביטוי בהקשר חיובי ו/או בהקשר שונה מהסיפור המקראי.

67. כאשר התביעה שאלה את פרופ' פוראני האם הוא מסכים שיכולים להיות ביטויים שמקורם בכתבי הקודש ויש להם משמעות ברורה, השיב "לא בהכרח", "כל קביעה מראש היא ספקולציה ואקט שרירותי". מנגד, הוא קבע בחוות דעתו שסביר שבפרסום הסטודנט ביקש לקבוע "פגישה עם הבהירות". מחד גיסא פרופ' פוראני הסכים שסביר שהמשמעות הנפוצה של הביטוי "אלוהים עם מי שיש לו סבלנות" היא משמעות חיובית, ואמר שקשה

לו לדמיין איך אפשר להשתמש בביטוי כזה במשמעות שלילית. מאידך גיסא, טען שאין לו יכולת להכריע מהי הפרשנות הרווחת, ו"מה זה משמעות רווחת?", "מה זה פרשנות שלילית".

איננו מקבלים את העמדה שלא ניתן לקבוע משמעות רווחת, או שאין פרשנות חיובית, או פרשנות שלילית והכל בעיני המתבונן. אמירות כאלה מקעקעות כל סדר חברתי ומובילות לאנרכיה. בתי המשפט מכריעים באופן תדיר בסכסוכים, בין היתר על בסיס "טוב" ו"רע" מוסכמים, וקובעים מהו צדק. ללא הסכמות כאלה לא ניתן לקיים חברה תרבותית.

68. לבסוף, לא ניתן להתעלם מהעובדה שפרופ' פוראני הודה שאינו משתמש ברשתות החברתיות ואינו מצוי בהן.

69. למרות האמור לעיל, אנו מסכימים עם מסר מרכזי בעדותו של פרופ' פוראני והוא שאסור לקבוע הקשר באופן שרירותי, ושנדברך מרכזי בענייננו הוא לשאול את הסטודנט למה הוא התכוון.

70. להלן נציג חלקים משמעותיים לדעתנו **בעדותו של הסטודנט** (עמ' 60-71 לפרוטוקול, ההדגשות הוספו):

71. הסטודנט העיד שהוא בן 21, ועתיד להתחיל את שנתו השלישית בטכניון.

"אני בן אדם מאוד מאוד אוהב שלום ואוהב שלום ופועל שלום ועשיתי את זה כל החיים שלי. ... השתתפתי בדיונים על דו קיום מזמן שהייתי בכיתה י"א ו-י"ב, עליתי למשלחת, הלכתי לדרום אפריקה עם חברים. ... בית ספר תיכון שבו הייתה איזושהי תכנית שקוראים לה חולמי הגליל שקיים באורנים ובחסות אורנים. עשינו מפגשים, הלכנו לכרמיאל, למשגב, אירחנו אנשים והלכנו והתארחנו אצל אנשים ועשינו חברים. אחר כך עשו איזושהי בחירה מכל השכבה שלנו, מי יכול להציג איכשהו את הפתרון למה שקורה מבחינת שלום בין ערבים ויהודים. אז עשיתי, כתבתי ושלחתי להם. אחר כך הזמינו אותי והלכנו לדרום אפריקה לבתי ספר בעיקר יהודים ויש לי תמונות משם ונפגשתי עם חברים יהודים וגם כן ישנתי בחדר שינה של בן אדם יהודי בדרום אפריקה והוא גם מגדיר את עצמו כישראלי, ושם אמרתי שאני פלסטיני, שהזהות שלי היא פלסטינית. ... היה לי חבר... שהוא גם כן יהודי מדרום אפריקה וגם בא לבית שלי ואירחתי אותו בבית שלי ומול ההורים שלי והחברים שלי. ואחר כך הזמינו אותי גם כן להיות מדריך באורנים ונכנסתי לאורנים כמדריך, הייתי מדריך אדמיניסטרטיבי שעוזר לאדמיניסטרציה שם, ושם גם כן הלכתי על קבוצות של ערבים וקבוצות של יהודים וגם כן קיימנו דיון סובלני משותף".

72. ביחס לפרסום העיד: "לגבי הפרסום עצמו. כמו כולם, בבוקר נבהלתי, נבהלתי ממה שראיתי, הכל היה מבולגן, לא ידעתי מי בעזה, מי לא בעזה, מי בישראל, לא ידעתי כלום והייתי במצב אי וודאות לגמרי. אני מחשיב את עצמי בן אדם חכם ואני לא טיפש, אני הסתכלתי על המצב וראיתי את המשפט הזה, הוא מצא חן בעיני כי הוא מדמה לאופטימיות כי אני יודע שאחרי ההתקפה הזאת שאני מצטער עליה, על עזה ועל עוטף עזה, ידעתי ישירות שמה שיהיה בעזה לא יהיה גם כן טוב".

73. במענה לשאלות בין הדין, השיב: "קמתי ב-09:00-10:00 הייתי בדירה שלי. ... וראיתי את מה שראיתי. ... סרטונים בכל מקום, אין לי עכשיו להגיד לך מקום אחד שראיתי אותו.... אני לא הבנתי יותר מדי ממה שבן אדם רגיל יכול להבין".

בית הדין: חשבת שאולי הישראלים פלשו לעזה?

סטודנט: "לא לא, אני אמרתי שאני לא טיפש, אני חכם. אני אומר לך שאחרי שראיתי את הפריצה הזאת אני ידעתי, כי אני גם בן 21 וראיתי הרבה, בטח לא יותר מכך אבל ראיתי שבתגובה למה שקרה עכשיו זה לא יהיה טוב לאף אחד. זה מה שחשבתי וזה מה שנתן לי לעשות את זה. היו הרבה הרבה מאוד מילים שאני

יכולתי להגיד ולעשות פוסט בסטורי ומה שהסתפקתי איתו זה רק שיהיה טוב". (בהמשך אמר גם כי הבין שפלוש מעזה לעוטף עזה).

בית הדין: איפה ראית את הפסוק הזה?

סטודנט: "באינסטגרם. איך שהוא, לקחתי ושמתי".

בית הדין: מישהו אחר פרסם את הפסוק הזה?

סטודנט: "כן, אבל לא מכיר, ראיתי את זה".

בית הדין: אתה יכול לתת פרטים?

סטודנט: "לא לא, האמת הלוואי אם היה לי".

בית הדין: מי פרסם את זה?

סטודנט: "הלוואי אם היה לי מקור, אבל לא, זה רק מהאינסטגרם, לא יודע מי". (בהמשך אמר כי הוא יודע שהמקור הוא אדם ערבי).

בית הדין: האם הכרת את הפסוק הזה קודם?

סטודנט: "שמעתי על הפסוק הזה קודם, כן. ... אבל לא את הפסוק השלם ... ידעתי שזה מהקוראן כי יש גם כן סימן של פסוק זה ששאלת קודם וגם (ערבית), זה נשמע מוכר אבל לא נשמע מוכר מאיזשהו מקום, כאילו אני לא צופה בדברים שמנהיגי חמאס אומרים, אני לא צופה בדברים האלה בכלל, אני בן אדם שאני מחפש שלום, אני כל הזמן דן למען החברה שלי הערבית. אני יכול לתת לך עוד דוגמאות ממה שעשיתי ומה שאני ממשיך לעשות, אני תומך רק בשלום".

בית הדין: ... אתה אומר שלא נחשפת לדברים של מנהיגי חמאס?

סטודנט: "לא נחשפתי לדברים ולא ידעתי גם כן שהפסוק הזה הוא דווקא מה שהוא אמר קודם או לא יודע מחר הוא יגיד כי עכשיו יש רפרנס מהווידיאו שב-8/10 הוא אמר את זה, איך אני אדע שמחר הוא יגיד את זה, שמנהיג חמאס שיגיד את זה ואני לא יודע מה השם שלו גם".

74. בית הדין שאל את הסטודנט למה החליט לפרסם את הביטוי.

סטודנט: "כי הראש שלי היה מלא בשאלות. פחדתי גם כן על המשפחה שלי, אני יכול להיות בעוטף עזה באותו זמן ויכול להיות שאני גם כן נפגעתי והמשפחה שלי והחברים שלי, אני מבין את זה, אבל אני את כל המילים האלו שהיו בראש שלי, לעכל את מה שקורה, היה מתאים בשבילי שאני אפרסם את זה ולא אדבר יותר מידי...".

בית הדין: אז מה המשמעות? ... אתה קראת את המילים האלו בערבית, המועד שנקבע להם הוא הבוקר. בוא נחלק את זה לשניים. המועד שנקבע להם הוא הבוקר, מה המשמעות שאתה ייחסת למשפט הזה?

סטודנט: "קודם כל, זה לא לאנשים ספציפיים, זה לאנושות, בסדר?"

בית הדין: כן. המועד של האנושות הוא הבוקר. מה זה אומר?

סטודנט: "המועד של האנושות, שנייה, זה הסתבך קצת. ... המועד של האנשים בכלל הוא הבוקר. בוקר זה מחר, זה לא היום, זה לא אתמול, זה מחר, זה העתיד, בסדר? המועד שלהם הוא הבוקר והבוקר הוא קרוב. זה נותן קצת ... איזושהי נחת שמחר זה יהיה יותר טוב מהיום כי אני באמת אומר לכם, אני לא טיפש, איך שפרצו את עוטף עזה אני מאוד מאוד ידעתי שאנחנו נראה את המספרים האלה שאנחנו רואים היום. זה כואב לי, באמת כואב לי ואני בן אדם. ... אני אומר שאני עם האנושות ואני נגד הריגת בני אדם, אם זה היה

תינוקות, אם זה היה גם כן סבא וסבתא או לא יודע מי. אני נגד זה, אני נגד זה ואני אומר לך בבירור, אני נגד אלימות". ...

בית הדין: ראית באינסטגרם, זאת אומרת מישהו כתב אותו.

סטודנט: "זה לא כתב אותו, זה אלוהים כתב אותו, אני מאמין שאלוהים כתב את הקוראן 1400 שנים קודם. לפני 1000 שנה גם כן השתמשו באותו פסוק לדיון אחר, במקום אחר בכלל ולקונטקסט אחר בכלל. את הפרשנות של איה או של סורה יש הרבה פרשנויות לזה ויכולים גם כן לפי הזמן, לפי המקום, יכולים גם כן ליצור איזשהם ועדות או בית דין כאלה, אבל אני אומר לך שאני לא הבנתי את הפסוק הזה בצורה שהיא אלימה או בצורה שהיא הולכת ופוגעת באף אחד ואני אומר לכם שאני בן אדם, תכירו אותי". ...

בית הדין: אוקיי, ומה התכוונת בחלק השני? האין הבוקר קרוב, למה התכוונת?

סטודנט: "זה אותו דבר, אני ראיתי את זה שלם, לא ראיתי את זה מחולק. ראיתי את זה שמחר הבוקר והבוקר הוא קרוב".

בית הדין: ומה יקרה בבוקר?

סטודנט: "עוד פעם, בוקר זה משהו מסמל אור".

75. בית הדין שאל את הסטודנט האם נתקל פעם בביטוי שציטט בהקשר שלילי.

סטודנט: "בחיים לא".

בית הדין: נתקלת בו בהקשר חיובי?

סטודנט: "אני פשוט לא נתתי לו פרשנות כשראיתי אותו. ... אני רק מכיר את הפסוק ולא נתתי לו משמעות מסוימת, אף פעם בחיים שלי לא חיובי ולא חשבתי עליו יותר מדי. ... באותו רגע זה מה שהרגשתי שאני רוצה לפרסם. חוץ מזה אני כבר מתחילת המלחמה לא מפרסם כלום על האינסטגרם שלי ואני יודע שאני גם כן מקבל הודעות שאנשים תוקפים אותי ואני לא עושה כלום". בהמשך אמר עוד: "בפסוק אין דעה שלי, אני לא אמרתי כלום. ... בסוף המדיה או האינסטגרם הוא כלי ביטוי, בסדר? זה איך שהרגשתי שאני רוצה לבטא את עצמי באותו זמן, זה לא צריך להיות עם סיבה. ... מבטא את מה שאני מרגיש ומה שאני רוצה שאני ארגיש, שזה מקום יום חדש ויום יותר מואר".

76. לשאלת הסיגורית האם הוא מגדיר את עצמו כאדם דתי, השיב הסטודנט: "לא דתי בהכרח שאני מאוד דתי,

אבל אני מאמין שיש אלוהים, לא מתפלל כל יום, קראתי את הקוראן פעם, לא יותר מדי, לא מדבר על זה יותר מדי ואני גם כן אומן ואני שחקן אז אני עושה כל מיני דברים...".

סיגורית: את סיפור לוט, אתה מכיר את הסיפור הזה?

סטודנט: "אני מכיר בדרך כלל אבל לא ידעתי שזה שייך לפסוק הזה".

סיגורית: ... אני רוצה לחדד שוב, כאשר פרסמת את הפסוק הזה, מה הרגשת ומה חשבת? ...

סטודנט: "חשבתי שלא היה לי הרבה מה להגיד אז הסתפקתי רק בלעשות quote ולא להגיד את העמדה שלי אבל מה שהרגשתי ומה שחשבתי שאני מאוד מאוד פחדתי ממה שיהיה, הייתי גם כן לא בטוח במה שיהיה וגם כן קיוויתי מאוד שזה יסתיים במהירות וכנראה שלא. זה ממש עיכב את כולנו עכשיו".

סיגורית: ומה אתה חושב על הטבח שביצעו חמאס ב-7/10?

סטודנט: "אני מגנה את החמאס".

77. כמצוטט לעיל, הסטודנט העיד במהלך עדותו הראשית שמתחילת המלחמה לא פרסם כלום באינסטגרם שלו. כשנשאל בחקירה הנגדית "איזה עוד פרסומים היו לך מאז ועד היום נניח שקשורים לאירועים הפוליטיים על זה, על המלחמה?", השיב: "לא זוכר שגם כן פרסמתי עוד משהו".
- נוכח זאת התביעה הציגה בפניו שני פוסטים ששיתף. פוסט אחד בו נטען שצה"ל הפציץ בית חולים בעזה (יוער, כי סמוך לפרסום דובר צה"ל הבהיר כי מדובר בפרסום שקרי והפיצוץ היה תוצאה של שיגור כושל של הג'יהאד האסלאמי). פוסט שני בו נכתב על רקע תמונה של מרילין מונרו: "The brainwash", "You are sleeping". ההגנה התנגדה להצגת ראיות אלה, בטענה שלא הוצגו בפניה טרם הדיון כנדרש, וביקשה שבית הדין לא ייתן להן משקל.
- נבהיר, כי החלטנו לקבל ראיות אלה, היות שהפסיקה קבעה שתביעה רשאית להציג ראיות מפריכות, כאשר היא מבקשת לערער מהימנות של עד הגנה (עדות הזמה). עם זאת, אנו לא סבורים שיש להן משקל מכריע.
78. במענה לשאלת התביעה האם פרסום פרסום כלשהו בו הוא מגנה את החמאס, השיב הסטודנט בשלילה.
79. לסיכום, התביעה טענה כי בניגוד לעמדתו של פרופ' פוראני, שטען שלא ניתן לקבל שום גרסה, שום משמעות, הכל פתוח, הכל בעיני המתבונן, גם אם הסטודנט אומר שהוא מתכוון למשהו זו לא סוף הדרך – התביעה טענה שהמציאות הפשוטה היא שלביטויים מסוימים יש משמעות, הקשר תרבותי וחברתי. גם בדוגמה מהתגובה של ההגנה "עד מתי רשעים יעלזו", הכוונה ברורה לכל מי שדובר עברית ומכיר קצת את ההקשר התרבותי והחברתי של הביטוי. כך גם בענייננו, כל מי שדובר ערבית ומכיר את ההקשר התרבותי מבין את כוונת הביטוי. לכך מתווספת חוות דעתו של פרופ' רבי, שהביא מגוון דוגמאות של שימוש בביטוי, הן ע"י מנהיגי חמאס והן ע"י אנשים מן הישוב שמהדהדים זאת ברשתות.
80. הפרסום מדבר אם כן בעד עצמו, והנטל עובר לסטודנט להראות שלא התכוון למשמעות הרווחת והמשתמעת מהטקסט. הטענה שמדובר בביטוי חיובי היא היתממות, שאינה עולה בקנה אחד עם לשון הטקסט. זאת ועוד, הצהרתו של הסטודנט בתגובה אינה כנה, שכן מדובר בהצהרה גנרית שנכתבה בלפחות שלוש תגובות באותן מילים בדיוק. מדובר בפרסום שבאופן ברור נעשה בצורה פומבית רחבה, וזכה לתהודה. הסטודנט לא פרסם כל גינוי והבהרה לאחר שהבין כיצד הפרסום שלו נתפס.
81. ההגנה טענה כי מדובר בפסוק שיש לו הרבה מאד פרשנויות, וכאשר יש יותר מפרשנות אחת התשתית העובדתית אינה מספיק הדוקה כדי להאשים. כמו כן, התביעה לא הרימה את נטל ההוכחה הנדרש.
82. בנוסף, התמחותו של פרופ' רבי אינה רלוונטית לתיק זה היות והוא לא מתמחה בחברה הערבית בישראל, לא מבחינה תרבותית ולא מבחינה פוליטית, ואף אינו בקיא בקוראן. לעומת זאת, פרופ' פוראני העיד ששימוש חיובי בפסוק הוא סביר. הבוקר מסמל אור, יום חדש, יום יותר טוב, בדיוק כפי שטען הסטודנט. לראיה, הפסוק שימש אדם שוחר שלום כמו איימן עודה בהקשר של אור אחרי החושך. ההגנה הפנתה לפסק דין ת"פ 4480/11/15 **מדינת ישראל נ' דארין טאטור** (3.5.2018), שם נקבע לטענתה כי למילה "שהיד" יש שימוש שאינו בהכרח טרוריסט שנהרג.
83. עוד נטען, כי היות ופרופ' רבי הוא חוקר במרכז דיין, יש לו יכולת וידע להגיע למסקנות בחוות דעתו. אלא שאדם סביר מעולם לא נתקל בפרסומים אותם הציג פרופ' רבי, לא אלה של מנהיגי החמאס, ולא אלה של אנשים מן היישוב. על אחת כמה וכמה, שלסטודנט אין טוויטר, ופרופ' רבי לא הציג דוגמאות מאינסטגרם.

84. ההגנה טענה כי אנו מצויים בתקופה בה האזרח הערבי מואשם עד שהוכח אחרת. יש רדיפה בלתי רציונלית נגד אזרחים ערבים, רק מעצם היותם ערבים, מדברים ערבית, או מפרסמים בערבית. מבלי להבין את משמעות הפרסום, רק בשל כך שמדובר על השפה הערבית, ובייחוד כשמדובר על הקוראן, סמל של האסלאם, זה מעורר חשש ותיגו. הלך רוח זה הוא שיקול לזיכוי הסטודנט.
85. לבסוף, הקובלנה לא הייתה מוגשת אלמלא שלוש הנחות מוטעות: (א) שהסטודנט מבין בקוראן (ב) שהסטודנט מצוי בשיח האסלאמיסטי ברשת (ג) שהסטודנט הבין את המשמעות שמנהיגי חמאס מייחסים לביטוי ועל כן החליט לפרסם אותו.
86. אנו דוחים את טענת ההגנה (המפורשת או המשתמעת) כי תיק זה מנוהל רק בשל היותו של הסטודנט ערבי, אשר פרסם סמל של האסלאם. אנו דוחים גם הטענה שלביטוי יש פרשנויות רבות, וסביר לפרשו באופן חיובי. לא הוצגו בפנינו פרשנויות נוספות של הפסוק, מלבד טענתו התיאורטית של פרופ' פוראני כי יש אינסוף הקשרים. כל הפרסומים שהציגה ההגנה מייחסים לדעתנו אותו הקשר לביטוי, כפי שהבהרנו לעיל.
87. הסטודנט העיד כי הוא מכיר את הקוראן, מכיר את הפסוק, ידע שהפסוק לקוח מהקוראן. הסטודנט לא הכחיש שהוא מצוי ברשתות החברתיות. לטענתו לא ידע שמנהיגי חמאס עושים שימוש בביטוי. יחד עם זאת, הוא הודה שראה פרסום של הביטוי בבוקר הטבח, באינסטגרם, אך לטענתו לא זוכר מה היה המקור. אנו סבורים כי למועד בו הסטודנט בחר לפרסם את הביטוי יש משקל מכריע בעניינו. הפרסום נעשה ביום הטבח בשעה 13:48, לאחר שלטענתו קם בבוקר, צפה בחדשות, הבין את החדשות, חש מהעומד להתרחש, צפה ש"לא יהיה טוב לאף אחד", "ידעתי ישירות שמה שיהיה בעזה לא יהיה גם כן טוב". לטענתו, חש שהמשפט "מדמה אופטימיות" (בוקר זה מחר, מחר זה העתיד, איזושהי נחת שמחר יהיה יותר טוב, בוקר מסמל אור). בתגובתו לבקשה לצו ביניים טען שהפרסום בכלל הוא מעין תפילה לשלום ול"פגישה עם הבהירות". גם אם מתקבל על הדעת שהסטודנט תופס את הבוקר כדבר חיובי, הוא לא נתן הסבר מניח את הדעת לחציו הראשון של הפסוק ("המועד שלהם הוא בבוקר"). לא ברור לנו כיצד משמעויות אלה מתיישבות עם לשון הטקסט בחלק זה של הביטוי. לטענתו פירש זאת "לא לאנשים ספציפיים, לאנושות". המועד של האנושות הוא בבוקר? לוגיקה זו אינה ברורה לנו.
- כמו כן טען, שלמרות שהכיר את הפסוק קודם, "בחיים לא נתקל בו בהקשר שלילי". כאשר נשאל היכן נתקל בביטוי בהקשר חיובי, השיב "לא נתתי לו פרשנות", אני מכיר את הפסוק ולא נתתי לו משמעות. מדובר בסתירה מוחלטת לחלק הראשון בעדותו, שם טען כי פירש את הביטוי באופן חיובי וראה בו סמל לאופטימיות. לאחר מכן טען שבפרסום כלל אין דעה.
88. עדותו של הסטודנט אינה מהימנה עלינו. וההנחות שההגנה מבקשת שנגיח, אינן סבירות לדעתנו. כפי שצינו בהחלטה בעניין צו הביניים, בצהרי יום שבת לא שררה אפלה. האסון החל עם שחר, והתגלה לציבור כשהשמם זרחה. האמת הייתה ידועה ובהירה כבר אז: חמאס טובח בתושבי ישראל. לא היה צורך לחכות לבוקר יום ראשון כדי להבין זאת. הפסוק פורסם ע"י הסטודנט ללא שום פרשנות או ביקורת, באמצע היום, כשלכל בר דעת כבר היו ברורים ממדי האסון. המשמעות שההגנה טוענת לה אינה מתיישבת עם תוכן הפסוק: "המועד שלהם הוא בבוקר". מצד אחד הסטודנט הודה שידע שמדובר בפסוק מהקוראן ונתקל בו בעבר, מצד שני ההגנה טוענת שלא ידע את משמעותו או הקשרו השלילי, שהוא מנותק מכל הקשר תרבותי בו הביטוי הזה צוטט, ועל

כן סביר שפירש אותו כאופטימי. לעמדתנו, מדובר בפירוש חריג, שלא מתיישב עם לשון הטקסט, עם פרשנותו בתפסיר, ועם פרסומים קודמים של הביטוי.

89. הדוגמאות שסיפקה התביעה מתוך הרשתות החברתיות ואמצעי התקשורת השונים, אכן מצביעות על שימוש נרחב בפסוק בקרב מנהיגי חמאס ותומכי טרור אחרים, לרבות באותו יום עצמו, בו בוצעו מעשי הטבח והסטודנט העלה את הפרסום. לעומת זאת, עדותו של פרופ' פוראני הכילה סתירות ואיננו מקבלים את עמדתו שלא ניתן לקבוע פרשנות לביטוי.

90. למעלה מן הצורך נציין, כי ההגנה לא הציגה כל ראיה להיותו של הסטודנט פעיל שלום/ דו קיום.

91. **צירופם של הדברים יחד** – מועד הפרסום, תוכנו, מקור הפסוק, פירושו הרווח, ההקשר בו הוא מופיע תדיר ברשתות החברתיות, הודאת הסטודנט כי הכיר את הפסוק, וכן כי נתקל בו באותו הבוקר ברשת החברתית, עדותו שהכילה סתירות ולא סיפקה הסברים מניחים את הדעת, טענתו שלא זכר את מקור הפרסום – כל אלה מוליכים אותנו למסקנה ברורה כי מדובר בפרסום שיש בו הזדהות עם מעשי ארגון הטרור חמאס. לפיכך, הפרסום מהווה עבירה של התנהגות שאינה הולמת סטודנט, במעשה שנעשה בזיקה להיותו סטודנט בטכניון.

92. מדובר בפרסום שנעשה בצורה פומבית רחבה, זכה לתהודה, וגרם לפגיעה בכבוד התכניון. לשון סעיף 4.5 לתקנון "פגע או גרם בידועין לפגיעה בדרך כלשהי בכבוד התכניון", מלמדת כי הפגיעה אינה חייבת להיות בכוונת תחילה כדי שתתגבש עבירה. כפי שנכתב בהכרעת הדין מיום 19.12.2023, אין צורך להוכיח שהסטודנט ידע באופן פוזיטיבי שהפרסום עומד לפגוע בטכניון. מספיקה עצימת עיניים לתוצאתו הצפויה של המעשה כדי להיחשב כ"יודעין". בפרשת אהרוני נקבע (ראו לעיל, שם, בעמ' 488), כי בעבירת משמעת של התנהגות שאינה הולמת, אין צורך להוכיח שהייתה כוונה. די בכך שאדם מן הישוב יכול היה להיות מודע לטיב המעשה. המבחן אינו מבחן סובייקטיבי, אלא אובייקטיבי (ההדגשות הוספו):

"אולם **בעבירת משמעת של התנהגות שאינה הולמת**, לפי סעיף 17(3) לחוק המשמעת, אין צורך **בכוונה לעשות דבר אסור**. כפי שאמרתי בעש"מ 5550/98 גל-אור נ' מדינת ישראל [4], בעמ' 335-334:

"נראה לי כי לצורך קיום היסוד הנפשי בעבירת משמעת של התנהגות שאינה הולמת, די בכך שעובד מדינה סביר (או, לשון אחרת, אדם מן היישוב) יכול היה, בנסיבות העניין, להיות מודע לטיב המעשה.

...

המבחן להתנהגות בלתי הולמת אינו מבחן סובייקטיבי של העובד, אלא מבחן אובייקטיבי של האדם הסביר, הרואה לנגד עיניו את התכלית של שירות ציבורי הממלא את תפקידו כראוי".

המבחן האובייקטיבי של האדם הסביר בהקשר זה הוא המבחן של בית-הדין למשמעת ... שבסמכותו לקבוע מהי התנהגות פסולה עד כדי כך שראוי לסווג אותה **התנהגות שאינה הולמת** את עובד המדינה".

93. אם כן, סטודנט סביר יכול היה בנסיבות העניין להיות מודע לטיב המעשה, ולדעת כי מדובר בפרסום שנוגד את ערכי התכניון (לשון ממעיטה ומקלה), פוגע בקהילת הסטודנטים, משבש את מרקם החיים המשותפים בטכניון, פוגע בכבוד התכניון ומהווה התנהגות שאינה הולמת.

94. נוכח כל האמור לעיל, החלטנו פה אחד, להרשיע את הסטודנט בעבירות המשמעת אשר יוחסו לו בכתב הקובלנה, לפי סעיפים 4.5 ו- 4.19 לתקנון המשמעת.

95. צו הביניים יעמוד בתוקפו עד למועד מתן גזר הדין. אשר על כן, השעייתו הזמנית של הסטודנט מלימודים בטכניון, והרחקתו הזמנית מקמפוס הטכניון, לרבות ממעונות הסטודנטים – הינן בתוקף, וזאת עד למועד מתן גזר הדין.

96. דיון לשמיעת הטענות לעונש יתקיים בתאריך 11.1.2024, בטכניון.

גב' לוטם ערבה

פרופ"א ישי ויסמן

פרופ"א יהודה פינצ'ובר